

[معاضد الملک نتیجه استخراج کمیسیون داخله را باینطور قرائت کرد]
 سپهبد اعظم - (۲۸) رای - عزالمالک (۲۷)
 رای - لواء الملک (۲۰) رای .
 رئیس - دستور مجلس انتخاب کس کمیسیونها
 استقرض داخلی ثبت اسناد [مجلس قریب بظهور
 خصوصی شد]

جلسه ۱۱۷

صورت مشروح روز پنجشنبه هفتم

شهر رجب ۱۳۲۸

مجلس سه ساعت قبل از ظهر در نعت ریاست
 آقای ذکاء الملک تشکیل شد .
 صورت مجلس روز ۳ شنبه را آقای معاضد -
 الملک قرائت نمودند .

رئیس - در باب صورت مجلس مذاکره
 هست ؟

هشترودی - آن روز ظاهر آ در باب
 روزنامه رسمی صحبت شد که جزء دستور شود آنهم
 باید زودتر بگردد

رئیس - در جزء دستور امروز قرار داده
 نشده است ولی در صورتیکه اکثریت باشد جزء
 دستور شنبه خواهد شد .

حاجی عزالمالک - جلسه قبل که در تحت
 ریاست حضرت تعالی تشکیل شد قرار شد لایحه آقایان
 نجف در خصوص بیست نفر در جزء دستور امروز
 گذاشته شود و دیروز آقای نایب رئیس در دستور
 امروز نیاروده است .

معاضد الملک - اگر بنا بشود هر کس
 اظهاری می کند در دستور مجلس بنویسیم اینصورت
 مشروحه خواهد شد چیزیکه تصدیق نشده و مصدق
 نیست در صورت مجلس نوشته نمیشود (گفتند
 صحیح است)

(راپورت شعبه پنجم را آقای افتخار الواعظین
 قرائت نمود مشعر بر اینکه شعبه در تحت ریاست
 آقای متین السلطنه نایب رئیس منعقد شده آقای
 شیبانی با کثرت (۹) رای بهضویت کمیسیون عرایض
 و آقای آقا سید حسین اردبیلی با کثرت (۶) رای
 بهضویت مبتکرات منتخب گردیده)

اسدالله میرزا - یکی از بالاترین صفاتی که
 برای ترقی هیئت اجتماعیه لازم است قدردانی و
 حق شناسی است در مقابل خدماتی که هر یک از
 افراد هیئت اجتماعیه میکنند اینکه بنده اجازه خواستم
 از برای اظهار قدرشناسی مجلس نمایندگان است
 در مقابل خدمات دو نفر اولاد رشید این مملکت که
 خدمات آنها در نظر تمام افراد این مملکت و چنانچه
 تمام آقایان میدانند متجاوز از یک سال است که دولت
 جدید تشکیل شده است در این مدت تمام اولیای
 امور از و کلا و وزراء و خیرخواهان مملکت هر یک
 بقدر قوه جد و جهد کرده اند در اینکه مفاسد و
 معایبی که از اثر انقلابات اخیر و سوء رفتار سابقین
 ما در مملکت شده بود رفع کنند و تاحدی بجمده الله
 موفق شدند اگر چه بدبختانه باید بگوئیم هنوز
 باصلاحات اساسی موفق نشدیم ولی آنهم شاید
 بواسطه اشکالات و موانعی بوده است که هر روز

بعظمت کوه جلوی اولیای امور را گرفته بود و در
 این مدت در حقیقت یک خدمتی که شایان همه قسم
 تشکر و تمجید است و واقعاً صفحه تاریخ ما را در نظر
 میدرخشاند همان بوده است که این دوسر دار بزرگ
 و دو اولاد رشید ایران که آقای سردار بهادر و
 یبرم خان کرده اند همه خوب میدانیم که یک وقتی
 بود که خطرات ما را از شمال بعدی تهدید میکرد
 که منتظر همه جور وقایع ناگوار بودیم زنجان
 منشوش صفحات آذربایجان و سرحد آنجا منشوش
 از خارج و داخل همه انتظار داشتند که اشرار ایلات
 طغیان کنند و ما را دچار صدمات علاج ناپذیری
 بنمایند در همان ساعت که باین دو سردار اظهار
 شد که این خدمت از شما ساخته است با کمال رشادت
 و جلالت حرکت کردند و دیدیم آنچه را که کردند
 و خوب در نظر داریم که در زنجان چه اقدامات نمودند
 و اشرار صفحات آذربایجان را قلع و قمع نموده بطوری
 خدمت کردند که تا بحال در ایران نظیر آن دیده
 نشده و بجمده الله سلامتی و خوشی و با فتح و فیروزی
 مراجعت کرده اند خوشوقتیم از اینکه امروز این دو
 سردار را در این مجلس می بینیم و گمان میکنم
 آقایان نمایندگان محترم با بنده همراه باشند در
 اینکه بتوسط این پیشنهاد مجلس شورای ملی تشکیل
 خود را از این دو سردار اظهار نماید و همراهی
 خودشان را با رأی قیام و قعود اظهار نمایند (در
 این مدت پیشنهاد ذیل را قرائت نمود)
 مجلس شورای ملی در مقابل خدماتیکه دوسر دار
 دلیر و اولاد رشید ایران آقای سردار بهادر و آقای
 یبرم خان در تأمین شمال و تنبیه اشرار آن صفحات انجام
 داده اند تشکرات خود را اظهار میدارند (اسدالله میرزا)

رئیس - در صورتیکه مجلس شورای ملی
 با این پیشنهاد شاهزاده اسدالله میرزا موافقت داشته
 باشد رأی میگیریم (گفتند صحیح است)

رئیس - هر کس این پیشنهاد را تصویب
 میکند قیام نماید (بالاتفاق قیام نمودند)

میرزا مرتضی قلیخان - خاسطر محترم
 آقایان مسبوق است که این مملکت دچار همه قسم
 خطرات است و با ضعف و ناتوانی که این مملکت
 دچار بوده دچار این همه صدمات و لطامات در این بحرانیهای
 پیاپی شده است بطوریکه دیگر این مملکت طاقت ندارد
 و تمام نمایندگان خیلی خوشوقت شدند از آن
 ساعتی که شخص رئیس الوزرائی مثل آقای مستوفی -
 الملک بمجلس معرفی شدند و قرار گذاشتند در
 ظرف ۳۴ ساعت الی ۳۶ ساعت کابینه خودشان را بیاورند
 بمجلس معرفی کنند و آن ۲ ساعت گذشته است میدانیم
 در چه کار هستند کابینه را معین کرده اند یا نکرده
 اند اگر کرده اند چرا بمجلس معرفی نمی کنند و
 اگر معین نکرده اند لابد برای مانعی بوده باید
 آن مانع را دانست و گمان میکنم مداخل هیچ کاری
 نباید بشویم تا کابینه صحیح شده مرتباً در مجلس
 معرفی شده بعد از اینکه از کابینه خاطر ما آسوده
 شد آنوقت شروع کنیم بمذاکره امتیاز کارخانه
 چرمسازی و قانون ثبت اسناد والا هیچ نمیدانم که
 کابینه مامعین نباشد و ما اینجا ساکت نشسته مشغول
 این مطالب باشیم .

میرزا داودخان - عرایض بنده را آقای
 میرزا مرتضی قلیخان فرمودند عقیده بنده این است
 که هبشتی را بمجلس انتخاب کند بروند خدمت آقای
 نایب السلطنه با کمال جدیت و عجله بخواهند تشکیل
 کابینه را دیگر آنکه بعضی اخبارات و شایعات در
 خارج هست که باید از طرف دولت جلوگیری شود
 و تأخیر در تشکیل کابینه هم بهیچوجه صحیح
 نیست .

رئیس - از قراریکه خبر رسید آقای رئیس
 الوزراء حالا تشریف می آورند مجلس عقیده ام
 این است که تأمل کنیم تا تشریف بیاورند به بینیم
 کابینه را تشکیل داده یا خیر ؟

هشترودی - مقداری از عرایض بنده
 همان فرمایشات آقا میرزا مرتضی قلیخان بوده
 که فرمودند بنده عقیده ام این است که داخل هیچ
 مطلبی نشویم بجهت اینکه امروز این مملکت محتاج
 است بوجود کابینه و احتیاجش هم فوری است و بعضی
 اخبارات هم شنیده ام از آذربایجان و کرمانشاهان
 و همدان و گویا بهیشت رئیس هم رسیده است و اینکه
 اطلاع نمیدهند خودشان میدانند لکن باعتقاد بنده
 باید بمرض و کلابرسانند و این مملکت ما دیگر تاب
 یکساعت و دو ساعت بجران را ندارد آن خبرهاییکه
 از آذربایجان میرسد بنده در اینجا عرض میکنم که
 اگر هیئت رئیس اطلاع دارند بنمایند گان هم اطلاع
 بدهند همچنین هر چیزی که از همدان و کرمانشاه
 میرسد باید بنمایند گان مطلع باشند و تا دوا در دست
 و مرتب نشده بنده اعتقاد ندارم باین مجلس امروز
 که بنشینند مگر اینکه کابینه وزرا تشکیل شود و
 شروع بکار نماید از این گذشته در هر جا عدله
 میگذزند خبر میرسد خودسر و بخيال خود رفتار
 میکنند یعنی مشغول جلب مداخل شخصی است و اباً
 بدرد کارهای عمومی نمیبخورد اینها تمام برای نداشتن
 کابینه است بجهت اینکه فرض بفرمائید هزار نفر
 بهادران و فرزندان رشید ایران رفتند و غائله هائی
 بر پا شده بود رفع کردند و آتش فتنه را نشانیدند
 از آنجا که گذشتند باز آن آتش شعله ور خواهد شد
 چنانچه در اردبیل این روزها میگویند یعنی خبر
 میرسد که فلان کس از مراده افتاده و مرد و بهضیها
 هم خیال سرکشی دارند همچوشنیدم دیگر نمایانم
 در هر صورت اعتقاد این است که زحمات بهادری
 های رشید را بهدر ندهیم و تمجیل در تشکیل کابینه نمایم
 بلکه این مملکت را از این خطرات نجات بدهیم والا باین
 ترتیب بنده نمیتوانم بنشینم و قانون بخوانم باید یک
 فکری از برای مملکت کرد .

رئیس - در باب آذربایجان خبریکه بما
 نرسیده است .

هشترودی - بما نرسیده بتلگراف خانه که
 رسیده است از آنجا بخواهید .

تقی زاده - بنده عرضی علاوه بر اینکه گفته
 شد ندارم لکن اینکه فرمودید رئیس الوزرا بیاید
 اینجا و کابینه تشکیل شود صحیح نیست بجهت اینکه
 تشکیل کابینه باید بمیل و انتخاب رئیس الوزرا
 باشد مجلس نباید مداخله در اینکار کند و همچنین
 اینکه گفته شد یک هبشتی برود حضور آقای

نائب السلطنه بنده صریح نمیدانم برای این که کاربکه با بود انجام داد ولی عقیده ام این است که همان هیئتی که سابق برای بحران کابینه معین شدند بروند پیش خود آقای رئیس الوزرا و بخواهند که زودتر کابینه را تشکیل بدهند.

رئیس - بنده عرض نکردم آقای رئیس الوزرا بیایند بمحاس و کابینه تشکیل بدهند عرض کردم تأمل کنید بیایند به بنیم کابینه را تشکیل داده اند یا خیر .

دکتر علیخان - بنده عقیده ام برخلاف آنچه می است که گفته شد بجهة اینکه رئیس الوزرا معین و بمجلس معرفی شده است و ما نباید بیصبری کنیم یا در تشکیل کابینه تعجیل نمائیم باید صبر کنیم که رئیس الوزرای ما کابینه جدید را مطابق میل و مسلك خود انتخاب نموده بمجلس معرفی نماید و البته بوظیفه خود رفتار خواهند کرد و این که تا بحال تأخیر شده است شاید بواسطه مواعینی بوده است که در کار داشتند .

ابوالقاسم میرزا - چون گفتگو از کرمانشاه و همدان شد لازم است عرض کنم که در کرمانشاه اتفاق تازه نیافتاده است بلکه میخواهم عرض کنم ایام بهتر از سابق است و در همدان فقط يك اتفاق جزئی واقع شده است که بنده و آقای حاجی و کیل - الرعايا را خواستند در تلگرافخانه و جزئی مذاکره کردیم باز هم میرویم و کار را تمام مینمائیم .

حاجی و کیل الرعايا - در باب همدان که فرمودند چندان اهمیت ندارد و آن این است که چند نفری آنجا هستند که میخواهند مالیات دولت را ندهند و آنچه که بنده اطلاع دارم اگر اجازه فرمائید عرض کنم (گفته شد آقای دبیر الملك تشریف دارند اگر لازم است اظهار مینمایند)

ابوالقاسم میرزا - بنده اختصار نظامنامه دارم همانطور که دیروز عرض کردم رئیس باید اول موضوع مذاکرات را معین کند آنوقت اجازه بدهد و مذاکره شود والا الان اینجا می بینیم يك كلمه کرمانشاه گفته میشود آنوقت يك باب از کرمانشاه صحبت میشود باز يك همدان گفته شده آنوقت يك باب هم از همدان مذاکره می شود در صورتیکه هیچکدام جزء دستور نیست خوب است پیش از این مذاکرات متفرقه ننموده اجازه بفرمائید داخل دستور امروز شویم .

رئیس - آقای دبیر الملك اینجا تشریف دارند در باب همدان اگر لازم می دانید تفصیل را بفرمائید (گفته شد بفرمائید)

دبیر الملك - مسئله همدان آن قدرها قابل اهمیت و جالب نظر نیست فقط مسئله دباغهاست از برای تخفیف نملك که مفداری بآنها تخفیف داده شود چنانچه اگر نظر آقایان باشد در موقه می که قانون روده از اینجا می گذشت دولت از برای اشخاصی که زه تاب هستند تخفیف داده شد وزارت معارف هم برای اینکه بکار آن صنف شکستی وارد نشود چهل من تخفیف گذاشتند آنها هم مورد را مفتوم دانسته اظهار کرده اند که این اندازه کم و بعضی ها هم

با آنها همراهی کرده اند و چنانچه گفته شد عصر می رویم تلگرافخانه آقای حاجی و کیل الرعايا تشریف می آورند و همین امروز ختم می شود و البته باید يك تخفیفی داده شود که این بیچاره صدمت گرها بتوانند کار بکنند .

کاشف - مسئله که طرح شده بود تمام نشده بعضی مذاکرات دیگر در اینجا آمد در صورتیکه ما آن اخبار بر اکه در اینجا یا از ماخذ و محل صحیحی بمایرسد باید تصدیق و تأیید کنیم هر چیزیکه در خارج شنیده شود و هنوز معلوم نشده ما نباید تصدیق کنیم و مقداری وقت مجلس را بواسطه مذاکره آن تلف نمائیم و گمان می کنم همانطور که فرمودند آقای رئیس الوزرا تشریف می آورند ما دیگر تکلیفی نداریم مگر اینکه داخل دستور شویم .

رئیس - شروع می کنم بانتخاب کسراعضاء کمیسیونها - اول یک نفر برای کمیسیون خارجه بجای بنده باید انتخاب شود .

معزز الملك - اسامی اعضاء کمیسیون خارجه خوانده میشود - آقای نواب شاهزاده اسدالله میرزا - آقای وحید الملك - آقای مؤمن الملك - آقای تقی زاده - آقای ذکاء الملك استعفا دادند

(اورا ز رای توزیع واخذ شده و آقایان فهیم الملك - حسنعلیخان - آقامیرزا احمد بقرعه برای استخراج آراء معین گردیده از قرار ذیل استخراج نمودند)

معزز الملك ۱۸ رای . مستشار الدوله (۱۳) رای حسنعلی خان (۱۱) رای سردار اسعد (۱۰) رای متین السلطنه (۷) رای فهیم الملك (۲) رای شیبانی - حیدر میرزا - صدیق حضرت - معتمد التجار هر کدام يك رای ورقه سفید (۱)

معاضد الملك - عدده اوراق (۶۶) آقای معزز الملك با (۱۸) رای انتخاب شدند .

رئیس - از برای کمیسیون فوائد عامه هم یک نفر لازم است بجای آقای آقامیرزا محمد صادق طباطبائی که يك چندی است مرخصی گرفته اند انتخاب شود .

معزز الملك - اسامی فوائد عامه را قرائت - حاجی میرزا رضاخان - حسنعلی خان - حاجی میرزا آقا - دکتر اسمعیل خان - منتصر السلطان - میرزا داودخان - آقامیرزا محمد صادق - اسدالله میرزا - آقامیرزا احمد

ناصر الاسلام - نظرم هست بر پروز که کسراعضاء کمیسیون داخله انتخاب میشود خواستیم عرض آقای حاجی فاتح الملك را انتخاب کنیم گفته شد ایشان استعفا که نداده اند مرخصی خواسته اند و هر کس که مرخصی گرفته است نباید بجای او انتخاب کرد آقای آقا میرزا محمد صادق مرخصی گرفته است چه جهت دارد که بجای او انتخاب شود از عضویت کمیسیون فوائد عامه استعفا که نکرده است .

رئیس - بواسطه اینکه اعضاء کمیسیون فوائد عامه کم بوده و اغلب غائب میشوند که کار کمیسیون پیشرفت نمیکند حالا اگر عقیده اعضاء کمیسیون این

است که نبودن آقامیرزا محمد صادق اسباب تعطیل کمیسیون نمیشود انتخاب نمی کنیم **افتخار الواعظین** - در نظامنامه داخلی می نویسد عدده اعضاء کمیسیونها از شش الی دوازده خواهد بود حالا باید اگر کمیسیون فوائد عامه اعضایش از شش نفر کمتر است باید یک نفر بجای آقا میرزا محمد صادق انتخاب کرد و اگر کمترینست لازم نیست انتخاب شود .

حاج میرزا آقا - عدده اعضاء کمیسیون فوائد عامه ۹ نفر است یک نفر آن که آقا میرزا محمد صادق باشند مرخصی گرفته اند باقی میمانده هشت نفر و در هر جلسه چهار نفر بیشتر حاضر نمی شود باین واسطه چون اکثریت نیست اغلب از کارهای این کمیسیون مانده است بعقیده بنده عرض آقای آقا میرزا محمد صادق را چون اجازه گرفته اند نباید انتخاب کرد ولی باید بر عده اعضاء کمیسیون افزایند بجهت اینکه چنانچه عرض کردم در اغلب جلسات کمیسیون بیش از سه چهار نفر حاضر نمیشوند و اگر عده زیاد شود بیشتر حاضر میشوند و اکثریت حاصل شده از مذاکرات نتیجه خواهند گرفت .

میرزا مر ترضی قلی خان - بنده عرض میکنم اساساً این باید معین شود که اشخاصی که مرخصی میگیرند عرض آنها باید انتخاب شود که بمنزله عضو مستعفی خواهند بود یا نباید انتخاب شود این مسئله که محرز شد تکلیف اینکار معین خواهد شد والا اینکه میفرمائید بر عده آن افزوده شود اکثریت حاصل خواهد شد این اشتباه است بجهت اینکه وقتی عده اعضاء نه نفر باشد همین که پنج نفر حاضر شدند اکثریت است ولی وقتی که عده ده نفر شد آنوقت باید شش نفر حاضر شوند تا اکثریت باشد و هیچ فرقی ندارد که نه نفر باشد یا ده نفر

رئیس - این مسئله معین است که غائبین با اجازه مثل مستعفی نخواهد بود ولی در اینکه آقای حاجی میرزا آقا تقاضا کردند که یک نفر بر عده اعضاء کمیسیون افزوده شود رای میگیریم کسانیکه تصویب میکنند یک نفر بر عده اعضاء کمیسیون فوائد عامه افزوده شود قیام نمایند (اغلب قیام نمودند)

رئیس - با اکثریت تصویب شد حالا یک نفر را انتخاب میکنیم .

(ورقه رای توزیع واخذ شده آقای حاج میرزا رضا خان برای استخراج آقایان متین السلطنه - محمد هاشم - حیدر میرزا را بقرعه معین نموده بطوری که ذیلا نوشته میشود استخراج نمودند) آقا میرزا ابراهیم خان (۱۴) رای - آقا سید جلیل (۹) رای - آقا شیخ رضا (۸) رای - حاجی و کیل الرعايا (۷) رای - حیدر میرزا (۵) رای - حاجی ابراهیم مدرس (۴) رای - حاجی عز الملك (۳) رای - کاشف - دهخدا - معتمد التجار - وکیل التجار ناصر الاسلام هر کدام يك رای

معاضد الملك - آقای آقا میرزا ابراهیم خان با (۱۴) رای انتخاب شدند .

ارباب کیخسرو - در مسئله آقای رئیس الوزرا فرمودید تشریف می آورند حالا تشریف آورده اند خوب است مقرر فرمائید زودتر تشریف بیاورند **رئیس** - در آن اطلاق مشغول کار هستند ولی همان طوری که اظهار شد گمان میکنم بهتر

این باشد که یک هیئتی حضور آقای نایب السلطنه مشرف شوند و چند کنند در تشکیل کابینه **حاجی عز الممالک** - همانطوریکه آقای تقی زاده فرمودند گویا آقای نایب السلطنه وظیفه خود را ادا کرده و رئیس الوزرا را بمجلس فرستاده اند حالا اگر رئیس الوزرا مواعی در کار دارند باید تشریف بیاورند در مجلس علنی یا خصوصی (گفتند ما جلسه خصوصی نداریم خصوصی یعنی چه) **عز الممالک** - بسیار خوب تشریف بیاورند در مجلس علنی مواعی خودشان را بگویند که مجلس رفع نماید.

ارباب کیخسرو - همانطور که گفته شد خوب است رئیس الوزرا تشریف بیاورند اگر کابینه را تشکیل کرده اند که معرفی نمایند و اگر تشکیل نداده اند مواعی دارند مواعی خودشان را بگویند که بیش از این این مملکت طاقت عدم وزیران ندارد. **هشترودی** - آقای سردار اسعد آنروز فرمودند دو ساعت هم مضر است برای این مملکت که بی وزیر باشد حالا متجاوز از هفتاد ساعت است طول کشیده است و کابینه تشکیل نشده.

حسینعلیخان - از فرمایش آقای رئیس معلوم می شود که رئیس الوزرا در استعفای خودشان باقی هستند و در هر صورت فرستادن یک هیئتی را خدمت آقای نایب السلطنه بنده لازم نمیدانم و گمان می کنم آنطوریکه آقای رئیس الوزرا میل دارند بطور آزادی و بانتخاب خودشان وزرائی که با ایشان هم مسلک باشند انتخاب نمایند گویا بعضی ها هستند که نمی گذارند ایشان بمیل خودشان کابینه تشکیل نمایند بنده عقیده ام این است که از طرف مجلس اطمینان داده شود که هر کس را که خودشان میل دارند و با خودشان هم مسلک میدانند انتخاب کرده بمجلس معرفی نمایند.

رئیس - آقای رئیس الوزرا استعفاء ندادند یعنی ما اطلاع نداریم و اگر هم داده اند رسمی نبوده و بمجلس تشریف نمی آورند بنده گمان می کنم مذاکره در اینخصوص لازم نباشد خودشان هستند می گوئیم تشریف بیاورند اگر مواعی دارند بگویند.

نوبوری - آمدن آقای رئیس الوزرا را بنده در مجلس لازم نمیدانم بجهت آنکه همان روزی که معرفی شدند گفته شد باید یک کابینه موافق مسلک خودشان تشکیل کنند حالا فقط لازم میدانم از آقای رئیس الوزرا سؤال کنیم که جداً مشغول تشکیل کابینه هستند یا خیر و الا در تشکیل کابینه احدی حتی آقای نایب السلطنه هم حق مداخله ندارد **رئیس** - مذاکرات کافی است به آقای رئیس الوزرا اطلاع میدهم تشریف بیاورند.

میرزا ابراهیم خان - آقای لسان الحکماء پیشنهادی کرده اند قرائت میشود (قرائت نمودند) چون عده کمیسیون نظام پنج نفر است این بنده تقاضا می کنم یک نفر بر عده اعضاء کمیسیون نظام افزوده شود.

رئیس - همینطور که پیشنهاد شده است عده کمیسیون نظام پنج نفر است و کم است بجهت آنکه همان

محتظوراتی که کمیسیون فوائد عامه داشت اینک کمیسیون هم دارد حالا رای می گیریم کسانی که این پیشنهاد را تصویب می کنند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) (اسامی اعضاء کمیسیون نظام را آقای میرزا ابراهیم خان قرائت نمود - آقای حاج فاتح الملک غائب - لسان الحکماء - دکتر امیرخان - معز الملک حاجی محمد کریمخان - آدینه محمد خان - و رفه رای توزیع آقایان کزازی - حاجی شیخعلی - آقا میرزا احمد بقره برای استخراج آراء معین و بترتیب ذیل استخراج آراء شد سردار اسعد (۳۷) رای - لواء الدوله (۱۷) رای - سپه دار اعظم و میرزا محمد نجات هر کدام دورای - آفاشیخ رضا و محمد هاشم میرزا هر کدام یک رای .

معاضد الملک - عده اوراق (۶۰) آقای سردار اسعد با اکثریت (۳۷) رای انتخاب شدند.

ارباب کیخسرو - چون بنده از کمیسیون مالیه استعفا داده ام استدعا میکنم بکنفر هم بجای بنده انتخاب شود.

میرزا اسدالله خان - چون بنده در این کمیسیون هستم استدعا میکنم همانطوریکه استعفای خودم را پس گرفتم ایشان هم استعفای خودشان را پس بگیرند برای اینکه وقت مجلس برای انتخاب بکنفر تضییع نشود.

ارباب کیخسرو - بنده می دانید از خدمت گریزان نیستم ولی نمی توانم برسم بجهت آنکه در کمیسیون قوانین مالیه عضویت دارم بملاوه کار اداره هم هست باین جهت نمی توانم برسم.

میرزا مرتضی قلیخان - چون این اعضاء قبول کردند و می دانستند که عضو کمیسیون قوانین مالیه و اداره هستند حالا که استعفا می دهند اگر در این باب عذر صحیحی دارند بگویند که سایرین مسبوق شوند تا عذر خودشان را نگویند استدعا می کنم از مجلس که استعفای ایشان را قبول نکنند.

مقیم السلطنه - یک طرحی بنده در تکلیف کمیسیونها نوشته ام بکمیسیون مبتکرات رفته که عنقریب به مجلس می آید و تا آن طرح از مجلس نگذشته گمان میکنم نباید استعفای کسی را قبول کرد اگر بنا شود کار علت استعفا باشد همه کار دارند خود بنده در کمیسیون فوق العاده و در کمیسیون دائمی و کمیسیون تفتیش عضویت دارم و اگر بنا شود آقای ارباب کیخسرو استعفا بدهند بنده هم استعفای دهم عوض مراهم انتخاب کنید.

ارباب کیخسرو - اینکه فرمودند علت استعفا را اظهار بدارم در نظامنامه همچو چیزی نیست که هر کس استعفا می دهد باید علت استعفا را اظهار بدارد بنده آن روزی که انتخاب شده ام فقط در ۳ روز یعنی تا آمدن راپورت حاضر شدم دیگر نتوانستم از این جهت بود که استعفا دادم.

رئیس - دیگر مذاکره در اینخصوص لازم نیست ممکن است از آقای ارباب کیخسرو استعفا کنیم که انتخاب بکنفر را موکول بجلسه آتیه نمایند که در آن جلسه اگر لازم باشد انتخاب نمایند (شروع بشود اول بقیه قانون ثبت اسناد شده ماده نهم پیشنهاد وزیر هشتم راپورت کمیسیون قرائت گردید پس

از قدری مذاکره معاضد الملک پیشنهاد ذیل را نموده با اکثریت تصویب گردید . این بنده پیشنهاد میکنم شور در لایحه ثبت اسناد بماند تا کابینه وزراء معین شده با حضور وزیر عدلیه در مجلس مطرح شور شود

رئیس - قانون استقراض داخلی است که در تمام مواعی رای گرفته شده قبل از اینکه در کلبه آن رای آخری گرفته شود چند فقره پیشنهادی درخصوص شرکت اتباع خارجه از سهام این استقراض شده رجوع بکمیسیون گردید حال کمیسیون یک ماده الحاقیه را تصویب کرده که بقانون استقراض ضمیمه شود خوانده می شود اگر مجلس تصویب نموده در کلیات آنهم رای آخری امروز گرفته شود

[آقا میرزا ابراهیم خان راپورت کمیسیون استقراض داخلی را قرائت نمود که آن کمیسیون و کمیسیون خارجه هم تصویب کرده بودند ماده ذیل بقانون استقراض داخلی الحاق شود [صاحبان سهام بهیچ عنوان دخل و تصرف در محل واسطه تادیه قرض نخواهند داشت] در این خصوص مذاکرات بسیار شده بالاخره آقای آقا سعید حسین اردبیلی بطوری که ذیلا مندرج شده پیشنهادی نمود . این بنده پیشنهاد می کنم ماده آخری قانون استقراض داخلی اینطور نوشته شود خریداران سهام فقط از تبعة داخله خواهند بود .

مجلس با اکثریت تصویب نمود که تائید راپورت مزبور بکمیسیون استقراض داخلی معاودت داده شود تائیس از نظریات ثانوی بمجلس پیشنهاد شود در این وقت پیشنهادی از طرف آقای اسدالله میرزا بقرار ذیل قرائت شد .

این بنده پیشنهاد می کنم که همان شش نفر یا شش نفریکه معین شود خدمت آقای نایب السلطنه و خدمت آقای رئیس الوزرا در تشکیل کابینه تا کید نمایند .

اسدالله میرزا - این پیشنهاد را بنده کرده ام و بعقیده بنده چون تشکیل کابینه خیلی طول کشیده است و لازم است از طرف مجلس تا کیدی بشود برای اینکه بر ساعتیکه در تشکیل کابینه تاخیر می شود دچار یک فشاری خواهیم شد و اینکه اینجا گفته شد که ما یا نایب السلطنه طرف نیستیم بجهت آنکه آقای نایب السلطنه رئیس الوزرا را بمجلس معرفی کرده اند صحیح است بنده تصور می کنم که در حال طرفیم با آقای نایب السلطنه و آقای نایب السلطنه وظیفه خود را انجام داده و رئیس الوزرا را بمجلس معرفی کرده اند این هیئت هم برای این می رود که زودتر تشکیل کابینه شود و اگر محتظوری دانند معلوم شود .

حاج عز الممالک - بنده عرض خودم را تجدید شخصاً این رای را نمیدهم که دوباره بکمیته انتخاب شوند بیرون خدمت آقای نایب السلطنه بلکه علناً میگویم باید خود رئیس الوزرا بیایند چنانچه محتظوراتی دارند استعفا بدهند یا آنکه کابینه خودشان را زودتر تشکیل داده معرفی نمایند .

ارباب کیخسرو - اینکه میفرمایند رئیس الوزرا بیایند استعفا بدهند اینجا جای استعفا نیست باید آقای رئیس الوزرا تشریف بیاورند و اگر

موانعی دارند اظهار نمایند و حالا که تشریف آوردند چرا بمجلس نیامدند.

رئیس - پیغام داده ایم که تشریف بیاورند نمیدانم چرا نیامدند.

افتخار الواعظین - بنده بالصراحه عرض میکنم که مجلس شورای ملی بقدر خردلی حق ندارد در امورات کابینه مداخله نماید آقای رئیس الوزراء معین شده اند وظیفه خودشان است که بمیل خودشان هر کسی را قابل میدانستند و بامسلك ایشان موافقت دارد انتخاب نموده کابینه را بمجلس معرفی نمایند و بنده ابدأ تصویب نمیکنم که یک هیئتی از طرف مجلس برود خدمت آقای نایب السلطنه و بگویند که کابینه چرا تشکیل نشده است و چرا وزراء معرفی نمیشوند و اگر هم آقای رئیس الوزراء چنانچه گفته شد موانعی دارند وظیفه مجلس این است که ایشان را بخواهد که موانع را بگویند و مجلس شورای ملی رفع آن موانع را بکند وظیفه مجلس را فقط این عرایض را که عرض کردم میدانم و از طرف خودم عرض میکنم که این مملکت طاقت ندارد با این ترتیبات که یک هیئته میگردد و کابینه وزرا نداریم خوب است رئیس الوزراء ما هر چه زودتر کابینه را تشکیل معرفی نمایند.

رئیس - رأی میگیریم در اینکه هیئتی که معین شده بودند بروند و تأکید کنند که هر چه زودتر کابینه تشکیل شود هر کس باین پیشنهاد آقای اسد الله میرزا موافقت دارد قیام نماید (با اکثریت تصویب شد.) (اسامی هیئت را آقای میرزا ابراهیم خان از قرار ذیل قرائت نمودند.)

آقای مؤتمن الملک - آقای اسد الله میرزا - آقای ذکاء الملک - آقای نواب آقای نویری - آقای شیخ ابراهیم رئیس - دستور آتی به مذاکره در خصوص طبع روزنامه رسمی مجلس مذاکره در خصوص چرم سازی و صابون سازی قرائت لایحه آقایان علماء نجف اشرف در خصوص انتخاب علماء.

ارباب کیخسرو - بنده عرض میکنم یک قانونی در خصوص ترتیب کمیسیونها در هشت ماه قبل پیشنهاد کرده ام و بکمیسیون رفته و برگشته است و در این مدت جزو دستور گذاشته نشده خوب است جزء دستور جلسه آتی منظور شود.

وحید الملک - دو فقره لایحه از طرف وزیر علوم راجع بوزارت معارف خیلی لازم است جزء دستور شود.

کاشف - حالا نمیشود در جلسه آتی رأی بگیرند اگر مجلس تصویب نمود جزء دستور شود.

دکتر علیخان بعضی تلگرافات هم هست اگر صلاح است خوانده شود.

رئیس - در جلسه آتی خوانده میشود.

نویری - در خصوص تلگرافات بنده عرض دارم در باب فرش جوهری که در مجلس مذاکره شد و قرار شد یک مجلسی از تجار مرکز و اشخاصیکه بااطلاعت تشکیل شد قراری در آن خصوص بدهند الان تلگرافی رسیده است که فرشهای جوهری را در گمرک نگاه داشته اند نمیکذارند از سرحد بگذرد در صورتیکه هم چه قراری داده نشده عقیده بنده این است که از طرف مجلس اعلان شود که هنوز

قراری در این باب داده نشده و این قذف برداشته شود.

(مجلس مقارن غروب ختم گردید)

جلسه ۱۱۸

صورت مشروح روز شنبه نهم شهر رجب

المرحبه ۱۳۲۸

مجلس سه ساعت و ربع قبل از ظهر در تحت ریاست آقای ذکاء الملک تشکیل شد.

رئیس - تقاضا میکنم عرایض بنده را در حال قیام اصفا فرمایند (عموم حضار قیام نمودند)

رئیس - سانجه ساگواریکه دیشب اتفاق افتاده تمام مملکت ایران تمام ملت اسلام را سوگوار و عزادار کرده است در حقیقت بدبختیهای متواتره که دچار این مملکت شده این دیگر فوق تمام آنها است مجلس شورای ملی که نماینده قاطبه این ملت است البته اولی باین است که از جانب تمام این ملت اظهار عزاداری و سوگواری خودش را نماید بنابر این تکلیف مجلس شورای ملی [آقایان از مجلس شورای ملی بحال عزاداری و سکوت خارج شدند.]

[در این موقع مجلس بمناسبت فوت سید عبدالله مجتهد بهجانی بحال حزن و سوگواری ختم شد.]

جلسه ۱۱۹

صورت مشروح روز سه شنبه

۱۲ شهر رجب المرجه ۱۳۲۸

قبل از تشکیل مجلس از طرف هیئت رئیسه اخطار شد که قبلا جلسه خصوصی منعقد خواهد شد **آقا شیخ علی** - ابدأ نباید جلسه خصوصی بشود باید مجلس علناً تشکیل شده و مذاکرات علنی باشد.

لسان الحکماء - مطابق قانون اساسی رئیس حق دارد هر موقعی را که لازم می داند مجلس خصوصی تشکیل بدهد.

آقا شیخ علی - ابدأ لازم نیست جلسه خصوصی تشکیل شود مطابق نظامنامه داخلی رفتار نمی شود قانون اساسی نقض می شود حجة الاسلام ما را می کشند ابدأ ملاحظه دیانت و ... نمی شود اقدام در دستگیری قائل او نمی نمایند بنده عرض میکنم تا قائل دستگیر نشده مجلس نباید بهیچوجه داخل مذاکره بشود (خواستند از مجلس خارج شوند آقای حاجی آقا ایشان را مراجعت دادند - شاهزاده اسد الله میرزا تشریف آورده اظهار کردند لازم می دانید ده دقیقه جلسه خصوصی منعقد شود یا خیر؟ گفتند اگر لازم است بعد از مجلس علنی بشود در این موقع آقای ذکاء الملک تشریف آورده دو ساعت و یک ربع قبل از ظهر مجلس در تحت ریاست ایشان تشکیل شد.)

(معارضه الملک صورت مجلس روز پنجشنبه ۷ و شنبه ۹ را قرائت نمود.)

رئیس - در باب صورت مجلس ملاحظه هست؟ (اظهاری نشده رئیس صورت را امضاء نمود)

آقای سید حسین اردبیلی - اخطار قانون اساسی دارم [اصل ۳۴ قانون اساسی را قرائت نمود]

رئیس مجلس میتواند بر حسب لزوم شخصاً یا

بخواهد ده نفر از اجزاء مجلس یا وزیر یا اجلاس محرمانه بدون حضور روزنامه نویس و تماشاچی یا انجمن محرمانه مرکب از عده منتخبین از اعضای مجلس تشکیل بدهد که سایر اعضای مجلس حق حضور نداشته باشند لیکن نتیجه مذاکرات انجمن محرمانه وقتی مجری تواند شد که در مجلس محرمانه با حضور سه ربع از منتخبین مطرح مذاکره شده با اکثریت آراء قبول شود اگر مطالب و مذاکرات انجمن محرمانه قبول نشد در مجلس عنوان نخواهد شد و سکوت عنه خواهد ماند (مقصود از خواندن این اصل از قانون اساسی این است که بعضی از آقایان محترم از فرط تأثری که دارند با کمال حرارت مانع از تشکیل جلسه خصوصی میشوند و اظهاراتی مینمایند که خیلی جالب تاز است در صورتیکه بموجب این اصل از قانون اساسی رئیس مجلس حق دارد هر موقعی لازم بداند جلسه خصوصی تشکیل بدهد و امروز هم شاید یک مسئله مهمی بوده است که در واقع صحیح بوده است همان طوری که رئیس مجلس صلاح دانستند در مجلس محرمانه مذاکره شود این نکته راهمه ماها باید بدانیم که در یک اتفاقی که افتاده است همه ماها بقدری متاثر شده ایم که فوق آن متصور نیست و البته وظیفه اسلامیت و دیانت و ملیت ما این است که متاثر شده باشیم اما هر یک از ماها نباید از حدود معینه خود و از حیثیت اخلاقی تجاوز کرده باشیم و برای اینکه به مردم نشان بدهیم که حرارت مافوق حرارت سایرین است اظهاراتی نکنیم که به حیثیت مجلس برخورد در خارج چنین معلوم میشود که قانون اساسی نقض شده است این است که بنده خیلی افسوس میخورم از این اتفاقی که حالا واقع شد.

رئیس - بنده از انعقاد جلسه خصوصی صرف نظر کردم خواهش میکنم که آقایان در این خصوص دیگر فرمایشی نفرمایند.

حاجی آقا - بلی اولاً باید این معنی را ملتفت باشیم که اینطور که اظهار کردند که نقض قانون اساسی شده کسی نقض قانون اساسی را نکرده که فرمایش آقای رئیس عمل نشود فقط در تقدیم و تاخیرش صحبت بود که اول مجلس خصوصی باشد و بعد عمومی یا اول عمومی باشد و بعد خصوصی مذاکره در همین بود والا در اصل مجلس خصوصی حرفی نبود و حرارتی هم که واقع شد در واقع خارج از موضوع بود دیگر آنکه در باب دستور بنده گمان میکنم این دستوریکه بجهت مجلس امروز قرار داده اند که داخل مذاکره آن بشویم امروز هیچ کدام مقتضی نباشد که داخل مذاکره آن بشویم و چون و کلا حق دارند دستور مجلس را تغییر بدهند عرض می کنم این دستوری که برای امروز تعیین شده یعنی بحث در طرح راجع بروزنامه رسمی مجلس و امتیاز صابون سازی هیچ کدام مقتضی نیست که دستور امروز ما باشد. بجهت این که این حوادث ناگواری که متعاقباً اتفاق افتاده خصوصاً این حادثه اخیری بدیهی است که عموم ماها و ملت ایران را عزادار کرده و تمام ماها امروز یک مقصد و حید فریدی داریم که اگر آن مقصد ما در خارج